

JAN GRAUBNER

BŮH MÁ SMYSL PRO HUMOR

Rozhovory s Markem Šmídem

Jan Graubner

BŮH
MÁ SMYSL
PRO HUMOR

Rozhovory s Markem Šmídem

Jan Graubner

BŮH
MÁ SMYSL
PRO HUMOR

Rozhovory s Markem Šmídem

Copyright © Jan Graubner, 2023

Copyright © Marek Šmíd, 2023

Photographs © Roman Albrecht / Člověk a víra;

Martina Řehořová / Člověk a víra, 2023

Cover & Layout © Nakladatelství ČAS, Alena Šulcová, 2023

© Nakladatelství ČAS, www.nakladatelstvicas.cz, 2023

ISBN 978-80-7475-454-8 (ePub)

ISBN 978-80-7475-455-5 (Mobi)

ISBN 978-80-7475-456-2 (pdf)

Úvodní slovo

Knih rozhovorů s pražským arcibiskupem a českým primasem Janem Graubnerem vznikala na jaře a v létě roku 2023, kdy jsme se scházeli k pravidelným schůzkám v Arcibiskupském paláci na Hradčanech. Ty probíhaly v pracovně pana arcibiskupa v prvním patře paláce u velkého stolu s výhledem na renesanční Schwarzenberský palác na Hradčanském náměstí.

V rezidenci pražských arcibiskupů, kteří zde sídlí již od 16. století, jsme vedli rozhovory o dětství, mládí a dospívání pana arcibiskupa, jeho kněžské formaci, působení v pastoraci v době normalizace a jeho aktivitách v čele olomoucké i pražské arcidiecéze. Dotkli jsme se samozřejmě i jeho osobních záležitostí, kdy jsme hovořili o rodině, přátelích, postojích či hodnotách. Hodnotili jsme rovněž jeho dva episkopáty a dlouhé období působení v čele české a moravské katolické církve. Jsem přesvědčen, že právě v této rovině hlubokého osobního svědectví leží největší přínos rozhovorů, které právě držíte v ruce.

Pan arcibiskup zůstal dialogu otevřený a nebál se žádné otázky. S humorem sobě vlastním, kterým si brzy získal i mě, se ukázal jako skvělý společník, skromný služebník a poutavý vypravěč, jehož promyšlené odpovědi odhalovaly křesťanskou pokoru a osobní nenáročnost.

Svědomitě odpovídal na všechny mé otázky, žádnou nepřeskočil ani nemarginalizoval. Všechny pro něj byly zajímavé a na všechny si čtenář podle něj zasloužil znát odpověď.

Pokud nebyl se zněním svých odpovědí spokojený, vrátil se k jejich precizaci v e-mailech, které jsme si téměř se železnou pravidelností vyměňovali, a pak jsme je opakovaně diskutovali při osobních setkáních. V našich rozhovorech jsme otevřeli rovněž situaci katolické církve v dnešním světě, mluvili jsme o pontifikátu papeže Františka a uvažovali nad perspektivou katolické církve v měnící se době.

Přeji Vám příjemné chvíle strávené nad knihou rozhovorů, které nepředstavují arcibiskupa Jana pouze jako významného církevního hodnostáře, ale především jako člověka z masa a kostí se všemi chybami, které neváhá přiznat a poučit se z nich. Nad následujícími řádky nepřestává být patrné, že otec Jan je věrným a milujícím synem své církve, pro nějž zůstává klíčové kráčet po Ježíšových cestách a plnit Boží vůli. Že se mu to daří v míře vrchovaté, posoudí laskavý čtenář jistě sám.

V Praze dne 15. srpna 2023

Marek Šmíd

Dětství a dospívání v 50. a 60. letech

■ **Pane arcibiskupe, jak vzpomínáte na své dětství?**

Vyrůstal jsem ve Strážnici u Hodonína, kde si můj dědeček s babičkou založili dílnu a šili prádlo. Postupně z toho vznikla továrna, kterou ovšem soudruzi v roce 1948 znárodnili. Já se narodil půl roku po znárodnění, ale připomínalo se mi to vždy, po celou dobu komunismu. Nejenže rodičům sebrali továrnu, ale vzali jim i dům, kde jsme bydleli. Tatínek se dost dlouho bránil různými odvoláními, až soudruhům došla trpělivost a musel narukovat na práci k pomocným technickým praporům. Jeho bratra nakrátko uvěznil. Ženy s dětmi pak vystěhovali snadněji.

Tak jsme bydleli u sedláků ve výminku. Musím říct, že i v těch podmínkách to bylo velmi hezké dětství. Domáci byli milí lidé, měli velký dvůr, a tam bylo dost prostoru k našim hrám.

■ **Narodil jste se však v Brně, že?**

Ano. Když maminka čekala první dítě, měla vážné zdravotní komplikace. Lékař ji dokonce tlačil k potratu, což ona odmítla. Pak přijela z Plzně její maminka a sehnala jí v Brně soukromé sanatorium doktora Jana Navrátila, kde jsme se my tři první sourozenci narodili. Mladší sestra se pak narodila v Uherském Hradišti a bratr Petr ve Skalici na Slovensku.

■ Odkud pocházeli Vaši rodiče?

Tatínek ze Strážnice a maminka se tam provdala z Plzně. Do západočeské metropole přišli její rodiče z východních Čech, protože dědeček si se svým kamarádem založil dílnu uměleckého zámečnictví. Za svobodna dělala maminka katechetku v Plzni, ale když se provdala, skončila za pultem v obchodě. Nicméně její zkušenost katechetky se potom velmi pozitivně odrážela ve výchově.

Tatínek uvažoval ve studentských letech o kněžství. Chtěl odejít k salesiánům do Turína, ale jeho rodiče s tím nesouhlasili. Studium na Vysoké škole ekonomické ve Vídni musel předčasně ukončit, aby převzal dědečkův podnik. Tak se nakonec oženil. V roce 1968 založil bytové družstvo, abychom se měli kam přestěhovat, ale normalizace ho brzy vyřadila, a on skončil zase jako dělnický pomocník u elektrikářů. Přesto miloval literaturu a rád i překládal. Uměl francouzsky a německy. Něco přeložil i z italského. Přeložil řadu knih, které se vydávaly samizdatem. Sám je vyráběl na svém starém psacím stroji přes deset průklepáků.

■ A Vaši prarodiče?

Tátův tatínek Jan byl sice zakladatelem podniku, ale jinak to byla františkánská duše. Dělal představeného františkánských terciářů. Zlí jazykové říkali, že podnik budovala babička, zatímco děda rozdával.

Za války děda hodně riskoval, protože svůj podnik rozšířil i díky tomu, že šil prádlo pro armádu. Tím získal výjimku pro své zaměstnance, kteří nemuseli být nasazeni na práci do Třetí říše. Měl tak mnoho zaměstnaných mužů, kteří tam nikdy nepracovali. Byli jen evido-

váni, aby nemuseli rukovat. Děda míval hrozný strach, když se objevili esesáci, protože věděl, že dělá mnoho věcí za hranicí, ale ta františkánská duše v něm prostě převážila.

Když na konci války osvobozovali Strážníci Rumuni, rozšířil se mezi nimi tyfus. Pro tuto skupinu chyběli ošetřovatelé. Tehdy můj děda se skupinou terciářů nastoupil do služby. Většina ošetřovatelů na ten tyfus skutečně zemřela. Měsíc po osvobození i dědeček, takže já jsem ho už nepoznal. V rodině zůstala vzpomínka na něj, spojená s jeho svědectvím.

■ **A maminčini rodiče?**

Druhý děda byl umělecký zámečník, jak jsem již řekl. Například na vratech plzeňské katedrály je dodnes k vidění značka jeho firmy Jaroš a Michálek. Josef Michálek byl můj děda. A ještě jedna zajímavost: katolický kněz a spisovatel Jindřich Šimon Baar má na hrobě kříž od mého dědy.

V Plzni, na Koterovské ulici, si děda postavil dům a zde se usadil. Občas se připomínají krvavé události ze závěru první světové války, z června 1918, kdy zde vojáci zastřelili šest mladých hladových chlapců. Ta pamětní deska je umístěna právě na dědově domě. A babička byla ženou v domácnosti.

■ **Který z rodičů měl na Vás větší vliv?**

Těžko říct, každý trochu jinak. Když jsme byli v dětském věku, maminka zůstávala doma a starala se o nás. Byla nám tak blíž v každodenním životě. Táta přijížděl z práce často pozdě, pak seděl u stolu a pracoval.

Ale co jsem si z domu odnesl, bylo, jak mí rodiče dovedli vést děti k sobě navzájem – máma k tátovi a táta k mámě. Máma často říkala: „Uklid’me si, ať to máme pro tatínka hezké.“ Nebo: „Pojd’me tatínkovi naproti k autobusu.“ Pro jednoho je těžké vychovávat. Jen dva mohou ukazovat, že láska směřuje k třetímu. To vidím jako důležitý odkaz dnešní době.

■ **Miloval jste jako dítě sport?**

Kvůli špatnému bydlení jsem býval dost nemocný. Do konce jsem ze zdravotních důvodů první třídu dělal dvakrát. Pamatuji si, že v páté třídě jsem měl nejvíce zameškaných hodin na škole. Tak mě tehdy poslali do dětské zotavovny. Zvláště zimních sportů jsem si pro časté marodění moc neužil. Možná to mělo vliv i na moji formaci, protože v kolektivu jsem býval tím slabším, ne tím, kdo se tlačí dopředu.

■ **Pocházíte z pěti sourozenců. Ke kterému z nich jste měl nejbližší? Jaké byly jejich cesty?**

Mám dvě sestry a dva bratry. Nemohu říci, že by mně byl někdo z nich bližší než jiní. Během života se ale situace měnila. Moje mladší sestra Ludmila zůstala svobodná a pracovala v Brně. Když v době mého jmenování biskupem zrušili podnik, kde pracovala, přestěhovala se do Olomouce a vedla mi domácnost a pracovala na biskupství. S tou jsme si byli bližší, protože jsme žili pod jednou střechou.

Nejstarší bratr Oldřich se přes komunistický zákaz studia dostal na konzervářenskou průmyslovku v Bzenči. Dokonce odtud vyhodili profesora, který se zasadil

o jeho přijetí, když prohlašoval, že „kluk přece nemůže trpět za své rodiče“.

Sestra Marie se na studium nedostala nikam. Ačkoliv chtěla být učitelkou, komunistický režim ji nepustil ani do učení. Přijali ji pak ve Strážnici na dvouletou školu vyšívání. Po roce se dostala na večerní gymnázium ve Veselí nad Moravou, avšak již po dvou měsících ji kvůli původu vyloučili. Našla si práci ve Svitu v Gottwaldově, kde pracovala u ševců. Tam také zůstala až do důchodu. Udělala státnici z francouzštiny, ale k maturitě se nedostala, nesměla.

Když se mladší sestra Ludmila na gymnázium dostala, byla už trochu jiná doba. Pak absolvovala nástavbu na průmyslovce v oboru vodních staveb.

Nejmladší bratr Petr je vyučený soustružník.

Všichni dodnes žijí.

■ Často jste se stěhoval. Jaké místo Vašeho mládí zůstalo trvale ve Vašem srdci?

Nejvíce mi utkvělo to, co bylo za raného dětství, tedy především ten selský dvůr rodiny Brožků ve Strážnici, na kterém jsem vyrůstal.

■ Jakým způsobem se ve Vaší rodině praktikovala víra? Chodil jste pravidelně do kostela?

Má rodina byla upřímně věřící, takže jsem byl zvyklý na společnou modlitbu v rodině. Do kostela jsme v době mého dětství chodívali nejenom v neděli, ale občas i přes týden. Tehdy ještě nebyvala večerní mše svatá, ale různé večerní pobožnosti. Tak např. v květnu jsme chodili na májovou pobožnost nebo před svátkem

svatého Josefa navštěvovali nověnu v kostele, který býval plný.

Ráno jsme chodívali na mši svatou třeba tehdy, když někdo z rodiny slavil svátek nebo narozeniny. To byl nejčastější dárek, který jsme si dávali v rodině, že jsme se za oslavence šli do kostela pomodlit. A když jsme začali chodit ke zpovědi a ke svatému přijímání, přiznám se, že to býval náročný dárek pro sourozence – jít o jeho svátku ke zpovědi –, ale na druhé straně nás zase těšilo, že oni udělají pro mě totéž. Náboženská výchova nebyla nijak přehnaná, občas se četly náboženské knihy, což vytvářelo příjemné společné chvíle.

■ **Jak jste se duchovně rozvíjel jako dospívající?**

Od dětství jsem ministroval, takže jsem měl svoje společenství kamarádů z kostela. I když tenkrát nebylo snadné dělat nějaké ministrantské schůzky, přesto se čas od času dařilo uskutečnit společné akce. Vzpomínám si, že jsem občas přicházel domů s nápadem dělat některé náboženské věci jinak, než jsme byli zvyklí, protože jsem to viděl u kamarádů. Vybavuji si údiv maminky, která jednou spráskla ruce a řekla: „Tak dlouho se vám to snažím vysvětlit, ale dokud to nevidíte u sousedů, tak to doma neberete.“ Zapamatoval jsem si to i pro svou kněžskou práci a v praxi jsem si to mohl mnohokrát ověřit.

■ **Setkával jste se v dětství i s nevěřícími dětmi? Jak jste je vnímal?**

V dětství jsem příliš nerozlišoval mezi tím, kdo je věřící a kdo nevěřící, ale spíše mezi tím, kdo se mi třeba posmíval a kdo ne. To mohlo být z různých důvodů, nejen

kvůli víře. Posměch kvůli víře jsme si „užívali“ ve škole často, když např. učitelé vyprávěli o tom, že do kostela chodí nebo na „zbožné pohádky“ věří jenom staré babičky a malé děti. Tak se někteří žáci smáli těm, o nichž se vědělo, že chodí do kostela.

■ S kým jste se jako mladý kamarádil? Vídáte se dodnes?

Kamarády jsem měl především mezi ministranty, a kromě toho dost velkou rodinu sourozenců, bratranců a sestřenic, takže jsme tvořili společenství mladých sami. Vzpomínám si třeba na spolužáka Jirku Pajera, který nakonec vystudoval archeologii a už v dětství rád sbíral střepy. Když se ve městě dělal vodovod, chodíval jsem je hledat do výkopů s ním. Bývalo to dobrodružství, jakési výlety do tajuplné minulosti.

S kamarády z dětství se moc nestýkáme, protože jsme se rozešli do světa, ale vydržela nám setkání spolužáků od maturity. Jeden z těch, kteří se mnou kdysi ministrovali, mě nedávno i s manželkou navštívil tady v Praze.

■ Jak zpětně vnímáte moravskou zbožnost, jež Vás formovala?

Přiznám se, že mám trochu problém definovat, co je moravská zbožnost. Jak jsem již řekl, maminka byla z Plzně. Když jsem pak vyrůstal, měl jsem kontakty s kněžími z různých oblastí. Jako bohoslovec jsem často jezdil za kněžími do Prahy, takže nedovedu říct, co je přesně a typicky moravské.

Ale samozřejmě, dnes spatřuji určitý rozdíl mezi místy s náboženskou tradicí a místy, kde ta tradice vymřela.

Snad bych viděl na Moravě trochu více chuti prožívat náboženské události společně; možná méně touhy o nich diskutovat a více vůle je prožívat.

■ **Jaké bylo Vaše oblíbené jídlo? Kdo Vám je vařil?**

Rád vzpomínám na domácí rajské omáčky nebo rajské polévky. V dětství jsem říkal, že „co je rajské, to je dobré“. Podobně jsem miloval makové buchty. Oblíbené jídlo bylo to, na které jsem si zvykl doma u maminky, ale jinak si udělám chuť právě na to, co mám na talíři. Nerad vybírám.

■ **Jak jste trávil letní prázdniny?**

Většinou doma. Někdy bylo možné pobýt chvíli u tety, ale jinak jsme neměli peníze na to, abychom někam jezdili. Takže jsme prožívali prázdniny často doma na zahradě nebo jsme autobusem zajeli do vedlejší vesnice a chodili po lesích.

■ **Byl jste jako mladý zamilovaný?**

Jistěže. Samozřejmě si vzpomínám na takové to pubertácké pokukování po děvčatech, která mi byla sympatická, ale zároveň musím říct, že jsem od dětství toužil po kněžství. Takže jsem tak nějak cítil, že to není pro mě. Sice když pak přišly taneční, i mně se hlava zatočila, ale nakonec to kněžské povolání vyhrálo.

■ **Kdy jste tedy pocítil touhu stát se knězem? Najednou, nebo ta myšlenka dozrávala postupně?**

Už v dětství, když jsem ministroval. Líbilo se mi být u oltáře, ale ta myšlenka se pak objevovala trochu

intenzivněji. Vzpomínám si, že když se četla třeba kniha o mém křestním patronovi svatém Janu Boskovi, rostla ve mně touha být knězem. Rozhodnutí však nebylo úplně snadné, protože na cestě jsem viděl překážky především kvůli rodinnému původu – moji starší sourozenci se nesměli dostat na školu. Když jsem uvažoval o kněžství a gymnáziu, někteří se mi smáli a říkali, že by se musel stát zázrak: „Víš přece, že nikoho z rodiny na školu nepustili.“

■ A stal se?

Jako deváťák jsem se vydal na Svatý Hostýn. Dodnes si pamatuji, na kterém místě jsem klečel a modlil se asi v tomto duchu: „Panno Maria, tady děláš zázraky. Mě nic nebolí, nepotřebuji uzdravení, ale všichni říkají, že by to byl zázrak, kdybych se dostal na gymnázium. Já si myslím, že mám být knězem, a bez gymnázia to nejde. Jestli si taky myslíš, že mám být knězem, tak to nějak zařid’.“

Nevím, jestli to byl zázrak, ale na moji přijímací zkoušku přišel i předseda místního národního výboru, který mě taky zkoušel. Nakonec se komise poradila a prohlásila, že mě přijmou pod podmínkou, že se jim podaří mě převychovat. Než budu maturovat, řeknu rodičům, že už mám svůj názor a do kostela chodit nebudu. Přijali mě, a ministrovat jsem nepřestal.

■ Takže jste již přímo směřoval do semináře?

Když se přiblížila maturita, poradil mi jeden moudrý kněz, abych neposílal přihlášku do semináře před maturitou, protože by mě k ní nemuseli vůbec pustit. Proto

jsem podal přihlášku na medicínu. Přijímací zkoušku jsem udělal, ale přijatý na lékařskou fakultu jsem nebyl, protože v doporučení z gymnázia stála věta, kterou si pamatuji dodnes: „Světový názor, který zastává, mu zásadně brání v hlubším poznání přírodních věd. Proto ke studiu nedoporučujeme.“

■ Po maturitě však bylo na přihlášku ke studiu teologie již pozdě, že?

Když jsem měl maturitní vysvědčení v kapse, vydal jsem se do Prahy za děkanem teologické fakulty v Litoměřicích, profesorem Janem Merellem, a zeptal se ho, jestli bych nemohl být ještě dodatečně přijat. Řekl mi, že někdo z těch, kteří byli státem prověřeni pro olomouckou arcidiecézi, se ke zkoušce nedostavil, a proto tam zůstalo volné místo, o které se mohu hlásit v Olomouci.

Jel jsem tedy do tohoto města, jenže tam mi prelát Rudolf Havelka vysvětlil, že mám mylné informace, že žádané volné místo není. Mluvil se mnou na chodbě a několikrát se šel zeptat dovnitř, co mi má odpovědět. Teprve později jsem zjistil, že se radil se státním zmocněncem, který seděl na každém biskupství.

■ Takže jste se měl smířit se zjištěním, že knězem nikdy nebudete.

Nevzdal jsem se tak snadno. Vydal jsem se znovu do Prahy. Pan děkan mi řekl, že se nemám bavit v Olomouci s nikým jiným než s kapitulním vikářem Josefem Glogarem. Toho jsem v Olomouci nenašel. Řekli mi, že je na vizitaci v Blatnici. Tak jsem jel do Blatnice, kde mi

však sdělili, že vizitace už skončila a vikář odjel do Ostrohu. Stopem, na nákladním autě, jsem se dostal do Ostrohu. Když jsem pak před jedním domem uviděl stát volhu s olomouckou značkou, řekl jsem si, že tady být musí. Našel jsem ho na návštěvě u kněze rodáka.

■ **Bylo tedy vyhráno?**

Když jsem mu přednesl svoji prosbu, rodák se mě zeptal: „Ty jsi kterého Graubnera syn, toho kožešníka, nebo toho fabrikanta?“ Když vikář uslyšel slovo „fabrikant“, ptal se mě, zdali mám dělnický původ. Snažil jsem se mu vysvětlit, že jsem se narodil až šest měsíců po znárodnění, ale nebylo mi to nic platné. Dostal jsem od něho radu, abych si nejprve získal dělnický původ a šel pracovat do továrny. Proto jsem si našel práci ve strojírnách v Gottwaldově, v dnešním Zlíně, kde jsem pracoval ve skladě nástrojů.

■ **Jak dlouho jste v továrně zůstal?**

Pouze jeden rok, protože přišlo pražské jaro a bylo možné přihlásit se do semináře bez problémů. V roce 1968 vzali všechny, kteří se hlásili, protože neplatil numerus clausus. Ale přijali nás tolik, že jsme se do Litoměřic nemohli vejít, takže během prázdnin otevřeli v Olomouci pobočku litoměřické fakulty, do níž nastoupili moravští studenti prvního a druhého ročníku.

■ **Jaké byly Vaše oblíbené předměty na gymnáziu?**

Patřily mezi ně matematika nebo biologie. Z obou jsem maturoval. Naopak chemii jsem rád neměl. Možná to bylo i tím, jak mi byl sympatický daný učitel.

■ **Na jaké učitele vzpomínáte nejčastěji? Kdo Vás nejvíce ovlivnil?**

Nejčastěji vzpomínám na profesorku Jarušku Urbáškovou, která nás učila nepovinnou latinu a později i češtinu. Byla to starší dáma, která uměla velmi dobře vyprávět. Někdy se nám ji podařilo přesvědčit, že ještě neznáme některou z řeckých bájí, z nichž jsme překládali. Tak jsme si nechali celý příběh znovu převyprávět. To jsme samozřejmě dělali též proto, abychom oddálili zkoušení, takže jsme některé příběhy slyšeli opakovaně.

Na tělocvik jsem šikovný nebyl, ale vážil jsem si tělocvikáře Antonína Pšurného, kterého si pamatuji dodneška. Uměl vždy povzbudit a pomoci. Dnes chápu, že známky, které mi dával, byly spíš na povzbuzení. Teprve po pádu komunismu, když jsem se stal biskupem a biřmoval jsem v obci, kde bydlel, a viděl jsem, že mě vítá jménem farní rady, jsem plně pochopil některé jeho dřívější postoje.

■ **Ještě někteří profesori Vás takto hodnotově formovali?**

Z dalších vzpomínám nejvíce na profesorku Miroslavu Doležalovou, která mě sice nikdy neučila, ale poznal jsem ji na chmelové brigádě. Zde byla s jinou školou, ale znala některé studenty z naší školy. Tato věřící učitelka zařídila, aby měl pro nás kněz v neděli odpoledne mši svatou, i když si nás nejprve trochu prověřila. Když se ručně sbíral chmel, objevila se nečekaně na mém řádku jako neznámá kontrolorka, která mě zavolala zpátky, že jsem něco špatně vysbíral. Tak jsem se vrátil i se svým bratrancem Pavlem, s nímž jsem společně sbíral, a ona

nám pomohla. Nakonec byly její ruce hbitější než ty naše, ale při tom si nás prověřila a pozvala v neděli odpoledne na onu mši svatou.

Dokázala z nás vytvořit zajímavou skupinu studentů, s nimiž si po mši svaté sedla na louce a s velkou otevřeností mluvila o svých náboženských zkušenostech a kontaktech. Nakonec nám řekla, že kdybychom měli zájem se znovu setkat, je ochotná přijet, pokud ji pozveme. Tak vzniklo naše první společenství věřící mládeže. Scházeli jsme se tajně po bytech. Ona nás připravila na biřmování a pan farář podepsal biřmovací lístky. Pak nás zavezla do Bratislavy, kde byly naše lístky vyměněny za slovenské, a my tak mohli být biřmováni v době, kdy se na Moravě vůbec nebiřmovalo, protože v té době neměla žádné biskupy; arcibiskup Josef Karel Matocha byl již mrtev, pomocný biskup Stanislav Zela ve vězení a brněnský biskup Karel Skoupý izolován v domě řeholních sester. V Čechách působil na svobodě pouze administrátor pražské arcidiecéze František Tomášek.

■ Jaký byl další osud tohoto společenství?

Pokračovalo i za pražského jara, kdy se rozšířilo. Budovala se třeba farní knihovna pro mládež či docházelo k setkávání mládeže s vedením ministrantů, ale mezitím jsem se už dostal do semináře. S tímto společenstvím jsem se dostal na prázdninový týden do Východního Německa, kde pro nás němečtí bohoslovci připravili zajímavý program. Tehdy jsem tam strávil několik dní v dominikánském klášteře a uvažoval o tomto řádu.

■ **Měl jste tedy k dominikánům nejbližší?**

Je to složitější. Ze starší doby jsem měl vnitřní vztah k salesiánům jako k řádu, který založil můj křestní patron. Ten moudrý kněz, který mi poradil, abych před maturitou neposílal přihlášku do semináře, byl zase jezuita. Tak jsem měl v sobě trochu zmatek a těžko se rozhodoval.

Nakonec jsem se v Erfurtu setkal se společenstvím mladých lidí z hnutí Fokoláre. Sice jsem toho z jejich vyprávění moc nepochopil, ale uvnitř mi bylo jasné, že toto je moje cesta. V atmosféře jakési tajnosti často opakovali, že o této spiritualitě se nemluví, že se žije, a my to vzali tak smrtelně vážně, že jsme o tom nemluvili ani tehdy, když byla možnost vyřídít si pozvání na první Mariopoli, které se konalo v Československu.

■ **Po maturitě jste pracoval jako strojírenský dělník. Co Vám tato zkušenost dala? Považujete se za manuálně zručného?**

Rok práce v továrně byl rovněž spojený s bydlením na dělnickém internátě. Byla to jakási první zkušenost delšího pobytu mimo rodinu. Podle svého dřívějšího zvyku jsem chodil každý večer do kostela na mši svatou a tam navazoval kontakty s dalšími lidmi. Nemyslím si o sobě, že bych byl manuálně zručný, ale ta zkušenost byla určitě velmi dobrá. Dělnický svět mi už nebyl cizí. Myslím, že později mi to ve farnosti hodně pomohlo.

Bohoslovcem a knězem v době normalizace

■ **Pane arcibiskupe, jak vzpomínáte na svou kněžskou formaci v semináři?**

Ta naše byla trochu nezvyklá. Seminář v Olomouci byl otevřen jako pobočka Litoměřic v roce 1968 a naši vyučující i seminární formátoři přišli většinou krátce předtím z kriminálu nebo z továren. Byli to lidé, kterých jsme si ale velmi vážili právě proto, jaké vydávali svědectví, co měli za sebou. Představovali pro nás osobnosti skutečně věrohodné. To bylo na tom asi to nejcennější. Většina vyučujících nebyla aktuálně připravena. I když před léty studovali v Římě a dosáhli akademických titulů, teď psali přednášky většinou den před tím, než je přednesli. Ba některý se přiznal i k tomu, že psal celou noc, a když dokončil, uvařil si kávu a šel přednášet.

Skripta jsme sami rozmnožovali na cyklostylu, skládali a vážali. Profesor Jan Jaroš dokonce skripta neměl. Jemu stačilo pár poznámek těsnopisem. Tak ho někteří z nás přinutili, aby jim skripta nadiktoval na magnetofon. Oni to přepsali, dali mu to opravit a znovu přepsali na cyklostylové blány. Atmosféra byla ale mimořádná. Všichni jsme si byli velmi blízko.

■ **Netrpěla Vaše formace v semináři přítomností spolupracovníků tajné policie?**

Když jsme po čase zjišťovali, že jsou mezi námi i takoví, kteří podávají informace státním úřadům, bylo to

ještě dobrodružnější. Někteří vyučující kvůli tomu přišli o státní souhlas k výuce a museli odejít, například Mons. Josef Ryška, který nám přednášel církevní právo. Kdysi byl sekretářem arcibiskupa Matochy a pak si odseděl deset let ve vězení.

Než přišel jeho nástupce, profesor Jan Jaroš, učil právo několik týdnů doktor Vladimír Kryštofský, odborník na katechetiku, tak, že předčítal z Ryškových skript a dodal, že bližší vysvětlení nám dá jejich autor někde na chodbě, protože do třídy nesmí. I to byla součást naší formace a přípravy na působení v prostředí, o němž jsme věděli, že nebude přátelské.

■ **Jaké to bylo, vstupovat do semináře právě v roce 1968?**

Tehdy jsme byli plní nadšení. Ve společnosti se míchala euforie s bolestí okupované země. Snažili jsme se chovat svobodně. Jako mladí jsme nebrali dost vážně obavy představených. Brzy začala normalizační atmosféra. Na fakultě nám vnutili nový předmět: marxismus-leninismus.

První rok se odbyl několika přednáškami profesora Františka Lóna, normalizačního prorektora Univerzity Palackého. Protože přednášel pro všechny tři ročníky společně, dostatečně velkou posluchárnou byl jen sál jinak používaný taky jako kaple. Soudruh profesor mluvil od ambonu a za sebou měl velký kříž.

■ **Jak zasáhla do Vaší formace nastupující normalizace?**

Od roku 1970 už v Olomouci nebylo možné přijímat nové studenty. Věděli jsme, že nás nechají dostudovat, ale s námi škola skončí. Přišli i noví vyučující, jako na-

příklad profesor Václav Medek, který jako funkcionář obnoveného mírového hnutí katolického duchovenstva *Pacem in terris* více odpovídal požadavkům normalizace.

■ **Jak na Vaše rozhodnutí stát se knězem reagovali rodiče a sourozenci?**

Sourozenci to přijali. Spíše bych řekl, že to očekávali. Rodiče jen trochu výhruzně zvedli prst a připomínali, že takový krok není možné udělat lehkovážně, že je třeba si uvědomit náročnost a zodpovědnost. Maminka mně připomněla matku dona Boska, a dokonce v slzách prohlásila, že by mě raději viděla mrtvého než jako kněze špatného. Byla to moc vážná slova, na která jsem nikdy nezapomněl, ale od celé rodiny jsem vnímal podporu, ba i radost.

■ **Nepomýšlel jste tehdy spíše na odchod do zahraničí a studium teologie například v Římě?**

Ne. Přiznám se, že mě to ani nenapadlo.

■ **Odešel do emigrace někdo z Vašich blízkých, přátel či spolužáků?**

Ano, ale mnohem dříve. Tatínekův mladší bratr Jan Graubner, který byl inženýrem ekonomie, utekl do Francie. Žil nejprve v Praze, kde pracoval pro podnik věnující se mezinárodnímu obchodu. Po únoru 1948 se dokonce stal ředitelem znárodněného podniku s textilem. Pak upadl do nemilosti, riskoval život, tak kolem roku 1950 utekl. V nepřítomnosti byl odsouzen na doživotí.

U nás doma se o strýčkovi moc nemluvilo. Víím jen, že pracoval nějaký čas v Tunisku, kde vybudoval pro

francouzskou firmu sesterskou fabriku. Oženil se s Francouzskou. Protože měl strach udržovat s námi kontakt, moc jsme o něm nevěděli. Jen občas přišla nějakou oklikou zpráva, že žije.

Pak přišel rok 1968, kdy se za ním tatínek dostal na návštěvu. Záminkou jeho cesty do Francie se stal dluh, který měl strýc komunistickému Československu zaplatit za svá studia. Tajně policii namluvil, že chce bratra přesvědčit, aby „si to vypořádal s československým státem“.

V osmdesátých letech jsem za strýcem přijel s tatínkem i já, Československo navštívil až po pádu režimu. Pak už dlouho nežil.

■ **Udržujete dodnes osobní kontakty s některými z Vašich tehdejších spolužáků?**

Ano, samozřejmě. S některými se dokonce setkávám často, s jinými spíše jen při příležitosti výročí našeho svěcení. Ale musím říct, že velká část našich spolužáků byla o mnoho let starší než my. Za pražského jara totiž přijali i ty, kteří začali studovat před komunismem a léta čekali na příležitost. Měli jsme mezi sebou hodně řeholníků a taky Slováků, protože v Bratislavě dali přednost mladším studentům. Většina spolužáků už bohužel není mezi živými.

■ **Jak je možné, že jste formaci absolvoval v Olomouci, když se jediná možnost studia bohosloví nabízela v Litoměřicích?**

Za pražského jara se nehledělo na řadu let trvající omezení zvané numerus clausus. Byli jsme přijati téměř všichni, kteří jsme se hlásili. Bylo nás tolik, že jsme se do Litoměřic prostě vejít nemohli. Podařila se obdivu-

hodná věc: během prázdnin se otevřela pobočka litoměřické fakulty a semináře v Olomouci. Podmínky byly dosti partyzánské, nejen v otázce personální, o které jsem už hovořil, ale i prostorové.

■ **Jak jste si s tím poradili?**

Podářilo se pro nás uvolnit některé místnosti na arcibiskupství, kde do té doby byl státní archiv. Začali jsme jako brigádníci a stěhovali jsme spousty archivních kartonů, abychom tyto místnosti mohli upravit na ložnice a učebny. Část semináře se nacházela na Kapitulním děkanství v sálech, kde je dnes Arcidiecézní muzeum. Před námi v této části budovy bylo výpočetní středisko, které se vystěhovalo. Větší část budovy využívala Výtvarná katedra olomoucké univerzity.

Naše studium bylo během prvního ročníku plné brigád. Téměř každý den odpoledne jsme dvě hodiny pracovali při stěhování nebo jako pomocníci stavební čety jednoho družstva z Hlučínska, abychom na půdě Arcibiskupského paláce vybudovali ložnice pro další ročník.

■ **Jaké předměty v semináři patřily mezi vaše nejoblíbenější?**

Především předměty praktické, jako byla liturgika, katechetika, pedagogika nebo duchovní doprovázení. Mimořádně zajímavé bylo také církevní právo, protože to bylo v období, kdy se připravoval nový Kodex kanonického práva. Profesor Jan Jaroš byl zapojen do práce na něm v Římě. Přednášel věci tak, že ukazoval, jak to je dosud, a jaké varianty můžeme čekat v novém Kodexu. Pracoval v italské skupině a občas nám ukazoval rozdíl-

nost názorů Italů a Němců. Nakonec v nás stejně zůstaly otazníky, protože nebylo jasné, která verze zvítězí. Ale když pak Kodex vyšel, bylo nám to blízké.

■ Na které učitele nejraději vzpomínáte?

Vedle zmíněného profesora Jana Jaroše to byl zejména docent Josef Bradáč, který nás dokázal nadchnout pro liturgiku a současně nám dělal rektora kněžského semináře. Mimořádně jsem si vážil profesora Bohumila Zlá-mala, který měl zvláštní osobní historii. Jako mladého studenta ho propustili z církevního gymnázia, protože neměl potřebné zdraví. Později se mu podařilo udělat maturitu na státním gymnáziu a dostal se do semináře. Po vysvěcení se pustil do církevních dějin. Za války skončil v koncentráku. Dělal na něm lékařské pokusy – operovali mu slepé střevo rozžhaveným drátem. Ale díky tomu přežil, protože zůstal na ošetřovně. V jeho baráku většina mužů zemřela na tyfus. Po válce se podílel na obnovení teologické fakulty v Olomouci.

Příchod komunismu mu zase zabránil v pokračování. Řídil se však osobní zásadou: „Musíme být připraveni, protože jednou naše šance zase přijde.“ Měl nejlépe vypracovaná skripta. Obsahovala tehdy deset dílů s obrovským aparátem citací pramenů a literatury. Ovšem chyběly tomu nové zahraniční knihy a prameny, protože k těm se nedostal. Nedá se zapomenout také na magistra Josefa Olejníka, který učil zpěv s velkým nadšením a silným duchovním nábojem.

■ Jak jste se seznámil s hnutím Fokoláre?

Jak jsem řekl, poprvé jsem se setkal s lidmi tohoto hnutí v roce 1967 v Erfurtu. Moc jsem toho tehdy nepochopil,

ale bylo to v důležitém období mého životního rozhodování, a já jsem pocítil, že to může být má cesta. V druhém ročníku semináře nám pak dával duchovní cvičení páter Karel Pilík z Prahy, který mluvil o svém setkání s Dilem. Tehdy jsem ho požádal, aby mě duchovně vedl, a pak jsem se zapojil do společenství kněží.

■ Čím Vás oslovila jeho spiritualita?

Oslovila mě především blízkost Boha v praktickém životě. Zkušenost s Božím slovem, které působí to, co říká, když se nejen studuje a rozjímá, ale též žije, když se vtěluje do našich skutků. Vždycky je to jako nový vstup Boha do života. On pak nikdy není daleko. Neznamená to, že nemůže přijít opuštěnost, ale ten, který vzal na sebe všechnu opuštěnost, je v té mojí opuštěnosti se mnou. Tak v ní nejsem sám. Ideál jednoty v době rostoucích extrémů, naslouchání a vytváření společenství je dnes velmi aktuální lék na problém rozdrobené doby.

■ Kdy a kde jste byl vysvěcen na kněze?

V olomoucké katedrále dne 23. června 1973. Skupina novokněží byla na tu dobu nezvykle velká, protože jsme byli ročník, který zahájil svá studia v roce 1968. Za olomouckou arcidiecézi tehdy studovala i řada tajných řeholníků, hlavně ze Slovenska. Účastníků bohoslužby bylo více, než se vešlo do katedrály.

■ Vybavíte si ještě dnes svou primici?

Jistě. Ta byla hned na druhý den ve Strážnici. Měl jsem problém s primičními obrázky. Jeden spolurodák mi je slíbil přivést z Německa, ale zabavili mu je. Od úřadů to

první věděl místní děkan, pozdější generální vikář a předseda Pacem in terris doktor František Vymětal, který se mi nabídl jako primiční kazatel. Vymluvil jsem se, že budu mít kazatele z Olomouce, ale to se mi nepodařilo, protože mě předběhli jiní. Tak jsem požádal svého spolužáka Františka Koutného, který byl teprve jáhnem. Kněžské svěcení měl až za týden v Brně. Primiční průvod byl sice přísně zakázán, ale přesto byla primice krásná.

■ **Do jaké farnosti jste byl ustanoven po svěcení?**

Do Zlína, tehdy to byl Gottwaldov. Protože jsem byl během pátého ročníku opakovaně hospitalizován kvůli páteři a odmítal jsem operaci, abych mohl být svěcen s ostatními, povolání na vojnu od začátku října bylo překvapením. Přidělili mě k houfnici jako lafetáka. Po prvním zimním výjezdu na cvičení jsem zase skončil v nemocnici, odkud mě v únoru pustili do civilu, ale v dubnu zavolali zpět. Prý za tím byl politický důstojník. Pak jsem dělal skladníka a pomocníka staršiny. Po vojně jsem byl ve Zlíně ještě dva roky. Byla to skvělá zkušenost v tehdy největší farnosti arcidiecéze.

■ **Následně jste vystřídal řadu farností ve valašských městech a obcích. Na co nejraději vzpomínáte?**

Dnes se to už ani nezdá možné. Ve Valašských Kloboukách jsem za normalizace učil ve školách přes čtyři sta dětí. Pohřbů a křtů bývalo ročně přes stovku, svateb kolem padesáti. Děkan byl nemocný, po čtyřech letech zemřel. V pátém roce jsem připravoval dvě stě mladých na biřmování. To byla pro soudruhy poslední kapka. Na začátku biřmování mi otec biskup Vrana oznámil: „Nedalo se nic dělat. Mu-

siš jinam. Tady tě už soudruzi nesnesou.“ Uznal jsem to, protože během té doby jsem byl stále z něčeho obviňován, třeba z protipionýrských akcí, když se některé děti omluvily z pionýra kvůli programu v kostele, nebo z nedovoleného apoštolátu po domech. Byla to nádherná léta.

Vizovice byly mnohem klidnější, i když mě opakovaně navštěvovali příslušníci StB a jednou mě na celý den odvezli. Práce s dětmi a s mládeží byla pro mě velkým darem. Cítil jsem, jak mě jejich víra posiluje.

■ Jak Vás formovala valašská zbožnost?

Jak jsem naznačil, byl jsem obohacován vírou dětí. Učil jsem hodně náboženství a přiznám se, že to bývalo i náročné, mít například padesát čtyři čtvrtáků současně. Stávalo se proto občas, že tekly nervy a někdy i slzy. Soudruzi tu výuku nedovolili rozdělit, tak jsem učil v družině všechny děti najednou. Chodil jsem kolem zdí, doprostřed jsem nemohl, a právě tam si sedli čtyři kluci, „kvítka“, co rozbíjela třídu.

Zkoušel jsem všechno, abych je umravnil, úsměv, zamračení, dokonce jsem pohrozil pohlavkem, což byla chyba. Provokovali tak dlouho, až jsem ho dal. Nastalo ticho. Po hodině jsem chlapci nabídl, aby byl mým pomocníkem. Plácli jsme si. Pak se vrátili ze šatny jeho tři kamarádi, kteří chtěli být taky mými pomocníky. Ten kluk měl tátu komunistu a příští rok chtěl chodit i bez přihlášky. Dokonce mě za pár let vyhledal, když řešil nešťastnou lásku.

■ A ta zbožnost?

Poznal jsem tam řadu lidí, kteří měli krásnou víru. I když samozřejmě byli i takoví, co místo v kostele seděli v hos-